

12. Vandegrift L. Teaching and learning Second Language Listening. Metacognition in action / Larry Vandegrift, Christine C. M. Goh. – NY and London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2012. – 315 p.

УДК 371.134: [001.8: 630x+674]

О. Є. ГРИДЖУК

ФОРМУВАННЯ МОВНОКОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ОСНОВІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВОЇ ЛЕКСИКИ ЛІСІВНИЦТВА Й ДЕРЕВООБРОБЛЕННЯ

Обґрунтовано доцільність вивчення фахової лексики студентами технічних вищих навчальних закладів (ВНЗ) з метою формування термінологічної компетенції. Охарактеризовано два типи парадигматичних відношень у сучасних терміносистемах лісівництва і деревооброблення (синонімічні та антонімічні). Визначено основні типи термінологічних синонімічних об'єднань. З'ясовано причини розвитку термінологічної дублетності, специфіку прояву антонімії в межах досліджуваних груп лексики. Описано групи антонімів за семантичним критерієм. Запропоновано типи вправ для вивчення термінів-синонімів та антонімів у курсах «Українська мова за професійним спрямуванням» і «Фахова термінологія».

Ключові слова: мовнокомунікативна компетентність, термінологія лісівництва та деревооброблення, парадигматичні відношення, синонімія, антонімія.

О. Е. ГРЫДЖУК

ФОРМИРОВАНИЕ ЯЗЫКОВОЙ И КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ИЗУЧЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЛЕКСИКИ ЛЕСОВОДСТВА И ДЕРЕВООБРАБОТКИ

Обоснована целесообразность изучения профессиональной лексики студентами технических высших учебных заведений с целью формирования терминологической компетенции. Охарактеризованы два типа парадигматических отношений в современных терминологических системах лесоводства и деревообработки (синонимические и антонимические). Выделены основные типы терминологических синонимических объединений. Указаны причины развития терминологической дублетности, специфика проявления антонимии в пределах исследуемых групп лексики. Описаны группы антонимов по семантическому критерию. Предложены типы упражнений для изучения терминов-синонимов и антонимов в курсах «Украинский язык по профессиональному направлению» и «Профессиональная терминология».

Ключевые слова: языковая и коммуникативная компетентность, терминология лесоводства и деревообработки, парадигматические отношения, синонимия, антонимия.

O. HRYDZHUK

THE FORMATION OF LANGUAGE AND COMMUNICATIVE COMPETENCE OF STUDENTS BASED ON STUDY OF THE PROFESSIONAL TERMINOLOGY OF FORESTRY AND WOOD TECHNOLOGY

In the article the necessity for the students of higher technical educational institutions to study professional lexicon in order to form a terminological competence is stressed. The two types of paradigmatic relations such as synonymic and antonymic in modern forestry and wood technology terms are considered. The main types of terminological synonymous associations are also identified. Some reasons of the development of terminological doublets are explained. Some peculiarities of the functioning of antonymy in these vocabulary groups are defined. The groups of antonyms according to the semantic criterion are described. Some types of exercises for studying the terminological synonyms and antonyms in the courses “The Ukrainian Language for Proficiency” and “The Professional Terminology” are proposed.

Keywords: language and communicative competence, forestry and wood technology terminology, paradigmatic relations, synonymy, antonymy.

Ключовими компонентами формування професійної мовнокомунікативної компетентності студента є фахова комунікативна та мовна компетенції. Сукупність та якість професійних знань залежать не лише від глибини вивчення базових дисциплін, а й від рівня засвоєння і вміння правильно послуговуватися спеціальною лексикою. Вивчення фахової термінології є обов'язковим компонентом якісної освіти студента, який повинен володіти термінологією обраного фаху, вміти правильно граматично використовувати терміни у мовленні, враховувати особливості використання термінів фаху в межах певної терміносистеми (наявність кількох найменувань для певного поняття, багатозначні терміни, антонімічні пари термінів), їх функціонування в умовах певного регіону (діалектні найменування) тощо.

Формуванню системи термінологічних знань у студентів технічних спеціальностей присвячені праці багатьох науковців. Так, про необхідність вивчення фахових термінів у процесі викладання української мови за професійним спрямуванням писали Л. Барановська, І. Дроздова, Л. Кузьміна; вправи з розвитку професійного мовлення розробляли Г. Бондаренко, О. Любашенко, Т. Симоненко та ін. На доцільність вивчення особливостей вияву синонімії та антонімії під час засвоєння фахової лексики вказували О. Дженджеро, О. Луценко, І. Харченко, Г. Чорновол, О. Чуєшкова. Однак комплексних досліджень, в яких спеціальна лексика була б опрацьована з метою подальшого навчання студентів технічних вишів, наразі немає. Невивченими є лексико-семантичні процеси, що відбуваються у терміносистемах лісотехнічного профілю, не запропоновані типи вправ для опрацювання термінів-синонімів і термінів-антонімів.

Метою статті є з'ясувати особливості формування та функціонування синонімних рядів у межах термінології лісівництва та деревооброблення, визначити специфіку антонімічних відношень у досліджуваних терміносистемах, обґрунтувати доцільність такого навчання студентів лісотехнічних спеціальностей для формування в них термінологічної компетенції.

Через вплив позамовних чинників у будь-якій терміносистемі відбувається більшість лексико-семантичних процесів, властивих загальнолітературній мові, зокрема, синонімії й антонімії.

Антонімо-синонімічні відношення «створять певну цілісність лексико-семантичних зв'язків й ілюструють відкритість категорій протилежного та подібного в мові» [6, с. 71].

Синонімічні відношення. Українській термінології притаманне функціонування кількох термінів для позначення одного і того ж поняття, предмета чи явища дійсності, тобто синонімічних форм. Доцільність використання кількох найменувань для одного спеціального поняття зумовлює дискусії серед науковців, більшість з яких вважає такий процес явищем негативним. «У контексті проблем теорії термінологічної номінації ... синонімія як мовне явище, з одного боку, є дезорганізаційним феноменом, бо руйнує точність, чіткість і визначеність наукових найменувань; з іншого – є органічним вираженням іманентних закономірностей розвитку термінологічної лексики, яка не є сталою системою, а постійно змінюється й пристосовується до потреб суспільства», – вказує С. Омельчук [8, с. 271]. «Уніфікація термінологічних систем вимагає відбору того терміна, який найбільше відповідає позначуваному поняттю. Однак в умовах єдиного інформаційного простору, під впливом рівнодіючих тенденцій – максимальної відповідності структурі національної мови і тенденції до інтернаціоналізації – це складний процес», – стверджують інші автори [9, с. 181].

Як вважає Б. Михайлишин, «співіснування інтернаціональних (більш точних, компактних, моносемічних, вузькопрофесійних) термінів та їх власномовних, як правило, мотивованих, семантично прозорих, зрозумілих відповідників дещо виправдовує наявність синонімії в термінології» [6, с. 72]. Д. Лотте зазначає, що синонімія допустима тоді, коли з двох термінів один є короткою формою іншого, тобто містить терміноелементи, що входять до складу іншого терміна, але меншою мірою чи у скороченому вигляді [5, с. 22].

За наявністю/відсутністю семантичних відмінностей Т. Михайлова виокремлює такі типи термінологічних синонімічних об'єднань: а) абсолютні; б) відносні; в) комплексні [7, с. 11]. В аналізованих терміносистемах зафіксовані абсолютні синоніми. Науковці називають їх термінологічними дублетами і трактують як слова або словосполучення, об'єднані особливою термінологічною співвіднесеністю з тим же науковим поняттям і об'єктом дійсності [2, с. 54]. В. Гак і В. Лейчик допустимими у термінології вважають дублети і морфолого-лексичні варіанти [1, с. 48 – 49].

Розвиток термінологічної дублетності зумовлений багатьма причинами, основними з яких є:

1) використання терміна і загальноживаного слова (*чирянки – чирки, листовик – турецький язик, букові ліси – букняки, ялинові ліси – смерекові ліси – ялинники – смеречники, грабові ліси – грабняки*);

2) застосування термінологічної назви паралельно з діалектною (*верба – заверба – біловать – верба біла, в'яз – берест – ільм – ульм – берестина – в'язана – в'язь – ільшняк, груша – дуля – лісниця – кукиш – планча, липа – липина, сосна – хвоя – смерека, самшит – букипан – гушпан – грушпан; тис – тіс – тес – тесина – нагній-дерево, карликова сосна – косодеревина*);

3) паралельне функціонування запозиченого терміна і власне українського (кроншнеп – кульон великий, пірнікоза – норець, лігніфікація – здерев'яніння, наличник – листва);

4) використання терміна латинського походження і українського (*поліграф (poligraphus) – пухнастий лубоїд, халькограф (chalcogaphus) – ялиновий гравер, типограф (typographus) – друкар, псевдотсуга (pseudotsuga) – лжетсуга, трифолія (trifolius) – бобівник трилистий – жаб'ячі озірки, рептилії (reptilia) – плазуни*);

5) використання термінів-варіантів (*сосновий сланник – сосна сланка, перепілка – перепел, щетина – щета, проніжка – міжніжка*);

6) використання застарілих і нових найменувань (*фанерування – личкування, хабник – чагарник, чурак – чурбак, васервага – рівень, штурпак – шпильчастий пеньок, тартак – лісопильня*).

Г. Мацюк, І. Кочан і Т. Панько вважають, що «запозичення і калькування, пошук відповідних найменувань у загальноживаній мові для запозичуваних понять – це ті фактори розвитку мови, які передбачають неологізацію термінологічних систем» [9, с. 183].

В основу дослідження парадигматичних відношень у сфері найменувань спеціальних понять лісівництва і деревооброблення доцільно взяти «принцип групування за родовим поняттям, тобто принцип виділення тематичних груп термінів, до яких входить уся сукупність видових найменувань спеціальних понять, об'єднаних спільною видовою сім'єю» [10, с. 252].

В українській лісівничій терміносистемі синонімічні найменування використовуються для позначення: птахів (*нічниця – летючі миші, яструб – вільшаник, савка – сплюшка, канюк – каня, завирушка – тинівка*); звірів (*дика свиня – вепр, ондатра – мускусний пацюк, зубр – бізон, козуля – дика коза*); комах, жуків, метеликів (*металева кузька – квіткоїд – польовий хрущик, златкові – златки – крицяки, шпанська мушка – майка, наїзники – їзди справжні, пагов'юни – хвоевійки*); рослин (*білотка альпійська – едельвейс, яблуня лісова – яблуня дика, іван-чай – хаменерій вузьколистий, кизил – дерен справжній, калган – перстач прямостоячий*); типів лісу (*ліси приполонинні – ліси пріяйлові, бучняки – букові ліси, осичняки – осикові ліси, яличники – ялицеві ліси, в'язовики – в'язові ліси*); машин, знарядь, приладів (*садивний меч – меч Колесова, сівалка – посівна машина лісова, мірна вилка – вимірювальна вилка, навантажувачі – лісонавантажувальні машини*); процесів (*рубки проміжного користування – рубки догляду – доглядові рубки, лісорозведення – заліснення, здимка – нанесення підновок, підрум'янювання – обкорювання, висівання стрічкове – сімба стрічкова*); осіб за родом діяльності (*майстер лісу – технік лісового господарства*).

У терміносистемі деревооброблення у синонімічні відношення вступають найменування: матеріалів, які використовуються у виробництві (*балка – консоль, колода – кряж – чурбак, оцупок – чурбак, щетина – щета, сортимент середньомірний – сортимент середньотовищинний*); властивостей матеріалу (*полиц – блиск – блиск, орнамент – візерунок, розмір – габарит*); характеристик деревини (*щільність – густина, структура – будова – фактура*); виробів та їх елементів (*канапа – диван, листва – наличник, цоколь – постамент – підніжжя, проніжка – міжніжка, деталь – компонент – елемент, фацет – фасет*); допусків і посадок (*зазор – люфт – провіт, припуск – шар*); процесів (*облицьовка – личківка, скоблення – скребіння, сколочування – сплювання, пиляння – різання*); інструментів, пристроїв, машин (*ножівка – пилка ручна столярна, терпуг – напилок – надфіль – рашпіль, торцівка – верстат торцювальний, пиловідокремлювач – пиловловлювач, машина звалювально-гілкорізно-кряжувально-транспортувальна – харвардер, шпалорізка – шпалорізальний верстат*); виробництв (*лісопильня – тартак, фабрика – завод – підприємство*) та ін.

У процесі дослідження виявлено такі типи синонімічних об'єднань лісотехнічних термінів: 1) питомий український термін – запозичений термін (*відвар – декокт, мохи – бріопсиди, слуква – вальдшнеп, перегній – гумус, друкар – типограф, живиця – терпентин, луб – флоема, волокно деревне – лібриформ*); 2) український термін-калька – іншомовний термін (*вологолуб – гідрофіт, укорочений пагін – брахібласт, видовжений пагін – ауксібласт, м'ясоїди – зоофаги*); 3) обидва терміни іншомовного походження (*консоль – швелер, транспортер сортувальний – конвеєр сортувальний, дерматоїд – дерматин, спірея – таволга, нанорельєф – рельєф карликовий, дендрарій – арборетум*); 4) обидва терміни власне українські (*мітчик – гайкоріз, пиловини – тирса, висівання грядкове – сімба грядкова, лісостан – деревостан – деревостій, пагов'юни – хвосвійки, хвоя – шпильки – глиця*).

Наявність в аналізованих терміносистемах спільно- та різнокореневих термінів-синонімів підтверджує пошук «взаємовідношення між планом вираження та планом змісту термінологічних одиниць» [3, с. 46], прагнення до «точності, короткості, однозначності, інформаційної насиченості, відсутності емоційного забарвлення термінів» [3, с. 45].

Спільнокореневі терміни-синоніми О. Радченко пропонує називати варіантами терміна і розуміє під ними «тотожні за значенням спільнокореневі термінологічні одиниці, що розрізняються деякими розбіжностями знакової форми в межах того самого номінанта: місцем наголосу, фонемами, афіксами або їхнім поєднанням» [11, с. 6 – 7]. Серед таких термінів визначено акцентні, фонематичні, морфологічні, словотворчі та комбіновані варіанти [11, с. 7].

До фонематичних варіантів у терміносистемах лісівництва та деревооброблення відносимо терміни, що виникли внаслідок „тенденції до милозвучності... до врівноваження вокалізму та консонантизму в мовленнєвому потоці” [11, с. 8]: *іволга – вивільга, ялівець – яловець, букняки – бучняки, блиск – бляск, фацет – фасет, молодняк – молодник, ксеромезофіти – мезоксерофіти*.

«Виникнення морфологічних термінів-варіантів також пов'язано зі зміною звукової оболонки слова, але тих його частин, що мають не лексичне, а граматичне значення» [11, с. 8]: *шпона – шпон, рубки догляду – доглядові рубки, лісова типологія – типологія лісу*.

Поняття словотвірних синонімів у науці трактується по-різному: а) спільнокореневі слова з різними, але синонімічними афіксами; б) синонімічні різнокореневі слова з тим самим афіксом; в) синонімічні словотвірні типи [14, с. 587]. О. Радченко пропонує словотвірними варіантами у термінології вважати «спільнокореневі одиниці, ідентичні за денотатом і сигніфікатом, з синонімічними афіксами або відмінні наявністю-відсутністю певного афікса» [11, с. 9]. В аналізованих терміносистемах варіанти словотвірного оформлення термінів реалізовані на рівні синонімії префіксів (*зарість – прорість, жолоблення – пожолоблення, проніжка – міжніжка*); синонімічних суфіксів (*ласиця – ласка, підсочування – підсочка, лісовпорядкування – лісовпорядження, смеречники – смеренчаки, верхівка дерева – вершина дерева*); використання матеріально вираженого та нульового афіксів (*вирубка – зруб, ендеміки – ендеми, лігвище – лігво*); спільнокореневих термінів, з яких один є складним словом (*підновка – каропідновка*).

Серед комбінованих варіантів виокремлюємо морфолого-словотворчі їх різновиди: *златки – златкові, папороті – папоротеподібні, епідерміс – епідерма, каня – канюк, перепілка – перепел, табуретка – табурет*.

Загалом синонімічні відношення в терміносистемах лісівництва та деревооброблення можуть виявляти себе: 1) в парі однослівних термінів (*лісорозведення – заліснення, заповідник – заказник, горбиль – обаніл, лісоматеріали – сортименти, рогівка – крень, принасічник – арилюс – елайосома, барліг – лігво – тавра*); 2) в парі однослівний термін і терміносполука (*набиванка – набивна тканина, торцівка – торцювальний верстат, хлист – деревний стовбур, живичники – смоляні кишені, вовчки – водяні пагони, нектарники – медові залози, ордер – квиток лісорубний*); 3) в парі однослівний термін-комполит і терміносполука (*фітоіндикатори – рослини-індикатори, віброгуркіт – машина сортувальна ситова, стенограф – шестизубчастий короїд, едапон – тип лісорослинних умов*); 4) у термінах-словосполученнях на рівні атрибутивних компонентів (*липневий хрущ – мармуровий хрущ, брунька термінальна – брунька верхівкова, насінневий матеріал – посівний матеріал, верхня висота – домінантна висота, попнева плата – коренева плата, мармурове ядро – мозаїчне ядро*); 5) в термінах-

словосполученнях на рівні стрижневих компонентів (*вовчок звичайний – капуста звичайна, зимовий гриб – лубинька зимова, букова папороть – щитник буковий, насадження на пісках – заліснення пісків, мисливська кінологія – мисливське собаківництво*); 6) в терміносполуках загалом (*тополеві вусачі – осикові скрипуни, соснова губка – трутовий гриб, робінія звичайна – акація біла, лепеха звичайна – айр тростиновий – татарське зілля, кільце річне – річний шар*); 7) у паралельному використанні повної та короткої форм терміна (*екологічний тип – екотип, медоносні рослини – медоноси, водозбірний басейн – водозбір, дворічні рослини – дворічники, балансова деревина – баланси, сортимент тонкомірний – тонкомір*).

Синонімічні відповідності «слово – словосполучення», «словосполучення – словосполучення» та «повна форма терміна – коротка форма терміна» Б. Головін відносить до синтаксичних синонімів – синтаксичних конструкцій, співвідносних за будовою та значенням [2, с. 54–56].

В аналізованих терміносистемах зафіксовано явище морфологічної субституції – процесу, що виражається у зміні функціонального класу позначення (заміна частин мови) [1, с. 49]: *рубки догляду – доглядіві рубки, вусачеві – вусачі, розведення дичини – дичинорозведення*.

Синонімія стрижневих компонентів терміносполук призводить до розвитку синонімічних /тотожних відношень у термінологічних словосполученнях (*дефекти – вади → дефекти обробки деревини – вади обробки деревини, хвоя – шпильки → хвойна порода – порода шпилькова, балка – байрак → балкові ліси – байрачні ліси, окоренок – відземок → окоренок відрізаний – відземок відрізаний*).

Антонімія. У термінології антонімічними, на думку Т. Михайлової, є «відношення двох значень, що виражені різними термінами й передають істотні ознаки несумісних протилежних або суперечливих видових понять стосовно одного родового, тобто мають спільну семантичну основу, а відмінні семи цих значень замінюють одна одну або одна з них виключає іншу» [7, с. 12].

О. Чорна зазначає: «У термінології антонімія дозволяє позначити крайні полюси термінологічного поля, використовуючи логічні можливості термінологічної системи» [15]. Як «один з регулярних принципів найменування понять з протилежним значенням» [2, с. 58] антонімія у термінології ґрунтується «на протилежних або на суперечливих логічних зв'язках» [7, с. 12].

«Антонімія у термінології має спільні і часткові форми реалізації, зумовлені якісно багатогранними відношеннями протилежності між науковими поняттями..., які не є «справжніми» антонімами, однак є ними за суттю відображення поляризації понять» [9, с. 188]. Антоніми «розрізняються за вираженням протилежності, яка передбачає одночасно тотожність в якомусь відношенні» [15]. Ми вважаємо, що терміни-антоніми – це видові характеристики одного родового поняття з протилежними формами їх вияву. В аналізованих терміносистемах – це антонімічні гіпонімічні відношення, об'єднані спільною темою.

За семантичним критерієм антоніми поділяються на градуальні, комплементарні, векторні та координатні антоніми.

Градуальні антоніми позначають два діаметрально протилежні (за мірою або ступенем вияву) видові поняття певного родового поняття; між його крайніми виявами можливі проміжні ланки [14, с. 27]. В аналізованих терміносистемах – це переважно поняття якості ознаки (*дуже тверда деревина – [тверда деревина – м'яка деревина] – крихка деревина, обсмол жирний – [обсмол середній] – обсмол пісний, сухі бори – [вологі бори] – мокрі бори*) та кількості (*макрорельєф – [мезорельєф] – мікрорельєф*).

Комплементарні антоніми позначають два взаємодоповнювальні видові поняття, які разом становлять певне родове поняття, без проміжних ланок [14, С. 28], наприклад: *фанера рівношарова – фанера нерівношарова, опора регульована – опора нерегульована, деревина ділова – деревина неділова, обатіл горбильний – обатіл дощатий, справжній трутовик – несправжній осиковий трутовик, великий ясеневий лубоїд – малий ясеневий лубоїд, вибірково-лісосічна рубка – суцільно-лісосічна рубка*).

Векторні антоніми позначають дві протилежно спрямовані або взаємно зворотні дії, явища, ознаки, напрями, відношення тощо [14, с. 28], наприклад: *вирубка – насадження, контур випуклий – контур увігнутий, укорочений пагін – видовжжений пагін, потік води*

висхідний – потік води *нисхідний*, *етажерка* *вивантажувальна* – *етажерка завантажувальна*.

Координатні антоніми визначають дві протилежні точки певного просторового або часового відрізка [14, с. 28], наприклад: *верховий метод рубок догляду* – *низовий метод рубок догляду*, *верхній лісовий склад* – *нижній склад*, *пласть пиломатеріалу внутрішня* – *пласть пиломатеріалу зовнішня*, *сучки відкриті* – *сучки зарослі*, *рання деревина (весняна)* – *пізня деревина (літня)*.

Антоніми лісівництва та деревооброблення можуть бути виражені іменниками (*угіддя* – *неугіддя*, *вирубка* – *насадження*, *пласть* – *крайка*, *сушіння* – *зволоження (деревини)*), прикметниками (*деревна* – *недеревна (продукція лісу)*, *тупий* – *гострий (обзол)*, *вибіркові* – *суцільні (рубки)*, *тверда* – *м'яка (порода)*), дієсловами (*регульована* – *нерегульована (опора)*, *нешліфована* – *шліфована (фанера)*).

Протиставлювані компоненти аналізованих терміносполук виявляють антонімічні відношення і в загальноживаній лексиці (*тупий обзол* – *гострий обзол*, *брак виправний* – *брак невивправний*, *попередні культури* – *наступні культури*, *прості лісові культури* – *складні лісові культури*, *штучне відновлення дуба* – *природне відновлення дуба*, *сухі діброви* – *мокрі діброви*).

Окремі компоненти термінологічних словосполучень виявляють антонімічні зв'язки лише у межах термінологічної системи (*обаніл горбильний* – *обаніл дощатий*, *корінний деревостан* – *похідний деревостан*, *чисті ліси* – *змішані ліси*, *деревина основна* – *деревина додаткова*, *деревостан порослевий* – *деревостан перестійний*).

У формально-структурному аспекті розрізняють різно- та спільнокореневі антоніми [7, с. 27]. У терміносистемах лісівництва та деревооброблення переважають різнокореневі здебільшого власне українські терміносполуки (*чисті лісові культури* – *змішані лісові культури*, *тверда порода* – *м'яка порода*, *яструб великий* – *яструб малий*, *пористість відкрита* – *пористість закрита*). Різнокореневі складені терміни із запозиченими компонентами виявляють антонімічні відношення з незначним ступенем продуктивності (*трелювання безчокерне* – *трелювання чокерне*, *брахібласт* – *ауксібласт*, *адсорбція мономолекулярна* – *адсорбція полімалекулярна*).

Спільнокореневі терміни-антоніми утворюються: 1) приєднанням частки не-, що «використовується як префікс» [13, с. 237] і «заперечує наявність ознаки» [13, с. 245] (*опора регульована* – *опора нерегульована*, *фанера нешліфована* – *фанера шліфована*, *обрізна дошка* – *необрізна дошка*); 2) використанням протилежних за значенням іншомовних префіксів (*адсорбція деревини* – *десорбція деревини*); 3) приєднанням префікса а-, що «означає заперечення, відсутність» [12, с. 1] (*зональна рослинність* – *азональна рослинність*, *біотичні фактори* – *абіотичні фактори*); 4) протиставленням перших компонентів іншомовного походження у складних словах (*макроклімат* – *мікроклімат*, *макроорганізми* – *мікроорганізми*, *гіперплазія* – *гіпоплазія*); 5) протиставленням першого власне українського кореня у складних термінах-прикметниках (*низькостовбурний ліс* – *високостовбурний ліс*, *деревостани короткопохідні* – *деревостани довгопохідні*, *вибірково-лісосічна рубка* – *суцільно-лісосічна рубка*).

Теоретичний аналіз лексико-семантичних процесів у термінології лісівництва та деревооброблення у лекційному курсі може бути доповнений системою спеціально розроблених вправ і творчих завдань, метою яких є виробити у студентів практичні навички використання фахової лексики у майбутньому професійному спілкуванні.

Типи вправ: 1) до власне українських термінів підібрати еквіваленти іншомовного походження (і навпаки); 2) подані терміни-синоніми ввести у контекст і проаналізувати семантику; 3) зі спеціального словника виписати синоніми до поданих термінів; 4) укласти словничок фахових термінів-синонімів чи термінів-антонімів; 5) подані антонімічні пари термінів увести в речення; 6) описати певне наукове поняття, використовуючи терміни-синоніми і терміни-антоніми; прослідкувати, як вплине використання таких найменувань на сприйняття інформації; 7) до запропонованих діалектних назв рослин і тварин дібрати наукові найменування та ін.

Засвоєння термінів-синонімів та антонімів допоможе студентам – майбутнім лісівникам краще опанувати термінологію фаху, зрозуміти специфіку застосування окремих

територіальних найменувань, зробити професійне мовлення більш різноманітним і пристосувати його до роботи у певній місцевості.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в дослідженні особливостей вияву омонімії та паронімії у терміносистемах лісівництва та деревооброблення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гак В. Г. Субституція термінів в синтагматическом аспекте / В. Г. Гак, В. М. Лейчик // Терминология и культура речи. – М.: Наука, 1981. – С. 47–57.
2. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах: учеб. пособие для филол. спец. вузов / Б. Н. Головин, Р. Ю. Кобрин. – М.: Высшая школа, 1987. – 104 с.
3. Кияк Т. Р. Термінологічна норма (суть, реалії, прагматика) / Т. Р. Кияк // Українська термінологія і сучасність: зб. наук. праць; відп. ред. В. Л. Івашенко. – К.: Інститут української мови НАНУ, 2013. – Вип. ІХ. – С. 42–47.
4. Лісотехнічний термінологічний словник: український, російський, англійський / за ред. Ю. Ю. Туниці, В. О. Богуслаєва. – Львів: Піраміда, 2014. – 967 с.
5. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии: вопросы теории и методики / Д. С. Лотте. – М.: Изд-во АН СССР, 1961. – 158 с.
6. Михайлишин Б. П. Антонімо-синонімічні блоки в термінології / Б. П. Михайлишин // Українське мовознавство: міжвідомч. наук. збірник. – К.: Либідь, 1992. – Вип. 19. – С. 71–79.
7. Михайлова Т. В. Семантичні відношення в українській науково-технічній термінології: автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01 / Т. В. Михайлова. – Харків, 2002. – 20 с.
8. Омельчук С. Парадигматичні відношення в українській лінгводидактичній термінології / С. Омельчук // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. – 2014. – Ч. 2. – С. 270–276. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpudpu_2014_2_38.pdf.
9. Панько Т. І. Українське термінознавство: підручник / Т. І. Панько, І. М. Кочан, Г. П. Мацюк. – Львів: Світ, 1994. – 216 с.
10. Пілецька Н. Синонімічні та антонімічні відношення в сучасній чеській економічній термінології / Н. Пілецька // Вісник Львівського ун-ту. Серія філологічна – 2009. – Вип. 46. – Ч. 1. – С. 252–256.
11. Радченко О. І. Мовна норма і варіантність в українській науковій термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / О. І. Радченко. – Харків, 2000. – 20 с.
12. Словник іншомовних слів / уклад.: С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000. – 664 с.
13. Словотвір сучасної української літературної мови / відп. ред. М. А. Жовтобрюх. – К.: Наукова думка, 1979. – 407 с.
14. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський (співголова), О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Вид-во Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.
15. Чорна О. В. Особливості вияву антонімії в українській податковій термінології / О. В. Чорна // Українська мова. – 2009. – № 4. – С. 58–64. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6069/07-Chorna.pdf?sequence=1>.

REFERENCES

1. Gak V. G. Substitutsiya terminov v sintagmatischenkom aspekte / V. G. Gak, V. M. Leychik // Terminologiya i kultura rechi. – M.: Nauka, 1981. – S. 47–57.
2. Golovin B. N. Lingvisticheskie osnovy ucheniya o terminakh: ucheb. posob. dlya filol. spets. vuzov / B. N. Golovin, R. Yu. Kobrin. – M.: Vysshaya shkola, 1987. – 104 s.
3. Kyiak T. R. Terminolohichna norma (sut, realii, prahmatyka) / T. R. Kyiak // Ukrainska terminolohiia i suchasnist: zbirn. nauk. prats / vidp. red. V. L. Ivashchenko. – K.: Instytut ukrainskoï movy NANU, 2013. – Vyp. IX. – S. 42–47.
4. Lisotekhnichniy terminolohichniy slovnyk: ukrainskyi, rosiiskyi, anhliiskyi / za red. Yu. Yu. Tunytsi. V. O. Bohuslaieva. – Lviv: Piramida. 2014. – 967 s.
5. Lotte D. S. Osnovy postroeniya nauchno-tekhnicheskoy terminologii. Voprosy teorii i metodiki / D. S. Lotte. – M.: Izd-vo AN SSSR, 1961. – 158 s.
6. Mykhailyshyn B. P. Antonimo-synonimichni bloky v terminolohii / B. P. Mykhailyshyn // Ukrainske movoznavstvo: Mizhvidomch. nauk. zb. – K.: Lybid, 1992. – Vyp. 19. – S. 71–79.
7. Mykhailova T. V. Semantychni vidnoshennia v ukrainskii naukovu-tekhnichnii terminolohii: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 / T. V. Mykhailova. – Kharkiv, 2002. – 20 s.
8. Omelchuk S. Paradyhmatychni vidnoshennia v ukrainskii lnhvodydaktychnii terminolohii / S. Omelchuk // Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. – 2014. – Ch. 2. –

- S. 270–276. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/znpu_dpu_2014_2_38.pdf.
9. Panko T. I. Ukrainske terminoznavstvo: pidruch. / T. I. Panko, I. M. Kochan, H. P. Matsiuk. – Lviv: Svit, 1994. – 216 s.
  10. Piletska N. Synonimichni ta antonimichni vidnoshennia v suchasni cheski ekonomichni terminologii / N. Piletska // Visnyk Lviv. un-tu. Seriiia filol. – 2009. – Vyp. 46. – Ch. 1. – S. 252–256.
  11. Radchenko O. I. Movna norma i variantnist v ukrainskii naukovi terminologii : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01 / O. I. Radchenko. – Kharkiv, 2000. – 20 s.
  12. Slovnyk inshomovnykh sliv / uklad.: S. M. Morozov, L. M. Shkaraputa. – K.: Naukova dumka, 2000. – 664 s.
  13. Slovtvir suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy / vidp. red. M. A. Zhovtobriukh. – K.: Naukova dumka, 1979. – 407 s.
  14. Ukrainska mova: entsyklopediia / redkol.: V. M. Rusanivskyi (spivholova), O. O. Taranenko (spivholova), M. P. Ziabliuk ta in. – 2-he vyd., vypr. i dop. – K.: Vyd-vo Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana, 2004. – 824 s.
  15. Chorna O. V. Osoblyvosti vyjavu antonimii v ukrainskii podatkovii terminologii / O. V. Chorna // Ukrainska mova. – 2009. – № 4. – S. 58–64. [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6069/07-Chorna.pdf?sequence=1>.